

zel az írói munka katasztrófális devalválódását.

A Harmadik Birodalom elleni szellemi arcvonal támpontjai mint minden emigrációban úgy itt is, a lapok és könyvkiadók. Az emigrált német írók és publicisták e folyóiratok (pl. Die Sammlung, Das Neue Tagebuch, Die Neue Weltbühne, Gegenangriff, Unsere Zeit, Neue Deutsche Blätter, stb.) és kiadók (pl. Querido Verlag, Malik Verlag, Du Carrefour stb.) körül világnézeti beállítottságuk szerint helyezkednek el.

Ha a német emigráció eddigi publikációi felett rövid seregszemlét tartunk, szembeszökő, hogy amíg a tiszta progresszívek körében törés nélkül nyilvánul meg a történelmi tisztán-látás (pl. E. Toller: Eine Jugend in Deutschland; A. Seghers: Der Kopflohn; A. Scharrer: Maulwürfe; W. Schönstedt: Auf der Flucht erschossen; B. Brecht: Balladen, s. E. E. Kisch, J. R. Becher, Ottwalt és mások publicisztikai írásai) addig a polgári radikálisok vonalán a legkaotikusabb a világnézeti zavar. Szinte fájdalmas pl. egy Heinrich Mann bizonytalansága és ellentmondásai, aki ha a Hass című könyvében alaptévedései ellenére is rokonszenves és bátor, addig legutóbb megjelent Schule der Emigration című füzetében előbbi könyvével homlokegyenest ellenkező megállapításokra jut. Ugyanevak félúton jár pl. Lion Feuchtwanger a Geschwister Oppenheim című regényében (Querido), aki ép' azt az erőt kendőzi el regényében, amely már ma is súlyos nyomást gyakorol az uralkodó felületre. E mögött a bizonytalan szellemi front mögött helyezkednek el az emigráció depolitizált „demokrata humanistái” (M. Brod, A. Döblin, R. Schickele, Thomas Mann) — akiknek valójában az Ewersek és Johstok közé süllyedt G. Benn és Gerhardt Hauptmann mellett a helyük. Az ilyen fajta írókról Franz Mehring 1893-ban a Takácsok premierje után, amikor az egész radikális polgári kritika Hauptmann lábaj elé borult, a következőket írta: „Ha azt kérjük, hogy egy fecske jelent-e tavaszt s, hogy Hauptmann megmarad-e azon a magaslaton, amit a Takácsokkal elért, akkor legfőljebb vállvonogatás lehet a válasz... mert honnan vegyen egy fiatal drámaíró acélidegeket, melyekkel ellenállhat a polgárság oly' behizelgő csalogatásainak?” S amíg Gerhardt Hauptmann irigyelt kastélya fölött horogkeresztes zászló leng, s az emigráció efajta prominensei bibliai tárgyú regényeket írnak, addig Ossietzky, Bredel, Renn és társai börtönfalak mögött ábitják azt a szabadságot, amelyért az emigráció öntudatos arcvonala küzd és amelyet a fasizmusba kötözött német nép a nemzetiszocialista parancsuralom megdöntésével bizonyosan megteremt majd magának.

(Cluj)

Mólisz N. József

AZ ERDÉLYI MAGYAR IRÓI REND (EMIR) keretében jó félszáz pár zajos és szenvedélyes hírlapi cikkeken kívül egész csendesen, — szinte háziasan lírai csendben! — fogott össze az a pár erdélyi szépirod, aki az Erdélyi Szépművés Céh benső szobáin kívül rekedt és — mint a polémiákból kitűnt — lényegében gazdasági és szubjektív, nem pedig objektív, ideológiai összekülönbözések miatt kivált az erdélyi Helikon írói köréből. — Nem tartozik reánk annak a kérdésnek a vitatása, hogy az EMIR csoport a helikoni benső csoport hibái miatt-e, vagy ép' a saját hibái következtében vált külön attól az alakulattól, amelynek programját mindenkor százszázalékosan vállalta, s amit híven is szolgált. Sokkal inkább az a kérdés vár tisztázásra, hogy ennek a szakadásnak vannak-e világszemléletű okai és ha igen, mik azok? Erre a kérdésre viszont azzal kell válaszolnunk, hogy ilyen okok itt

nincsenek, mert az EMIR azon kívül, hogy az író t hivebben és bősé-
sebben akarja honorálni, mint a Helikon, egyetlen szóval sem utalt
arra, hogy az olvasót korszerűbb és jobb olvasmánnyal, s határozot-
tabb tartalmakkal, biztosabb irányba akarja vezetni. Sőt, ahogy az EMIR
első kiadványa, Károly Sándor „Láng” című regénye igazolja,
az új erdélyi magyar írói csoportosulás ugyanazon a visszaható ideo-
lógiai vonalon fejlődik fel, mint amelyen a Helikon évek óta céltuda-
tosan mozog. Az EMIR semmiféleképp sem haladja meg a Helikon
világnézeti elhelyezkedését: ideológiailag az EMIR is a magyar fas-
izmus előretolt állása. Nem paradox ez a megjelölés még akkor sem,
ha Károly Sándorral kapcsolatban hangzik el, Károly Sándort ugyan
polgári olvasója eddig liberális, pacifista, technokrata európeérnek
látta; ez az eltolódás azonban ép' azért következett be, mert a vajdó-
és letűnő világrendek szemben-állása ma már annyira kézenfekvő,
hogy a két arcvonal között minden „világnézetfelettség” és (polgári)
intellektuális áramlat fölszivódott, s az író akarva nem akarva, álarc-
ban vagy álarc nélkül, jobbra vagy balra vallomást tartozik tenni.
Viszont a polgári idealizmus bármely támaszpontján vesztelő író-
amikor a fasizmus kisöpri lábai alól a liberalizmust, csak egyet tehet:
a visszafordulást osztálya védelmi vonalába, — a fasizmusba. Hogy
Károly Sándor kisebbségi sors-regényében mennyire e maszk mögötti
fasizmusról van szó, azt a regény problémája bizonyítja, mely abban
foglalható össze, hogy az egyén miként függ az államrendtől és, hogy
az államhatalom megváltozásával mi a megváltozó államrend jelen-
tősége. Igaz ugyan, hogy ez a probléma általunk fogalmazott tétele-
zésében csak a könyv első részében jelenik meg, a továbbiakban azonban
még ez a vonatkozás is elvész, s a regény szimplifikált tehetetlen li-
terarizmusában a diletantizmust súrolja. Az író magyar nemzeti fáj-
dalma és érzelmei a regény hőseiből mindenütt kiütököznek, ezek a
megnyilvánulások azonban már annyira idegenek, hogy még az az
olvasó is hamisaknak érzi, akit még mindig magyar páthosz dagaszt.
Pedig mi mindent lehetett volna ebből az anyagból kihozni! — Az
impérium változás előtti lázadó román falvak; a menekülő régi im-
périum; a talaját veszített magyar bürokrácia kapkodása: — mind
olyan mozzanatok, amikbe bele lehetett volna sűríteni az egész har-
madik rend már ekkor mutakozó kétségbeesését. Károly Sándor
mindezekből csak a fajgyűlölet tüneteit markolja ki, s „időszerű kér-
désnek” csak a román nő és magyar férfi elválását és találkozását te-
kinti, s közben teljesen elsikkad a háttér, a tulajdonképpeni probléma:
a felborulás éveinek történelmi és társadalmi távlatá. A könyv előszá-
vában ezek után joggal állapíthatja meg az előszóíró, ha nem is mali-
ciózus értelemben, ahogyan mi értjük, hogy: „a kisebbségi irodalom
nagyban-egészben bizonyos háborítatlanságnak jutott birtokába”. Az
ilyenfajta irodalomnak a háborítására ugyan ki gondol? Ha az
EMIR megmarad ezen a vonalon, akkor bizonyos az, hogy senkisé-
m fogja háborítani azt az irodalmi megmozdulást, amely az előszóíró
szerint Károly Sándor regényével „az erdélyi irodalom új korszakba
lépését” jelenti.

(Cluj)

M. N. J.

UJ MAGYAR ÍRÓ: HAMVAS H. SÁNDOR. Az uralkodó irodalom
legmegtévesztőbb eszköze (tul a jelenségek irreális beállításán,
vagy az egyáltalán nem általános, nem jellemző, de annál jelentékte-
lenebb helyzetek, problémák átlátszó célú fejtegetésén), hogy egy apró
részjelenséget úgy rajzol meg, hogy a jelenség ellentmondásai, a benne